

מסורת הש"ס

א) שנאמר יפול מלמד אֶלךָ ודבנא ממויקן ס"א וז"ה הגי' בילקוט ובע"ז, ב) ונין תוספות מוכיח יג. ד"ה בשלש, א) שנת סב. ע"ש קדושין ת. ע"ש, ד) לקמן דף טו. מנחות לה: (ומגילה טו: סוטה יז. חולין פט. א.) חגיגה פ"ק דף ג, א) (פי' ציור אחד בעולם כלומר דבר הניכר שאין כמותו. ערוך בערך אמר ג' א.) ש"ך נדף ה' ע"ב, ח) ויפ"ט חוס' שנת סב. ד"ה ש"ין ומוס' עירובין יא. ד"ה קשר ומגילה כו: ד"ה שמשון ותוספות מנחות לה: ד"ה אלו, ט) ש"ך לעמוד ב',

הגהות הב"ח

(א) נבא' דשכלי מינייהו הוי הני: (ב) שם אמר רב אשי אפי' חבישה אדם: (ג) רש"י ד"ה הא' דוחקא וכו' כשבאין לשמוע: (ד) ד"ה אשר אוכיר וכו' שמי על פי מלכות: (ה) ד"ה כשאר בני חוס' כותב בחר בסעי': (ו) חוס' ד"ה אלו מפילין שגראש פרש"י [במנחות ל"ה] לפי שיש:

גילוי הש"ס

נבא' אין תפלתו של אדם בוי' פי' ע"ז ע"צ מוס' ד"ה כיון. ונרמסם אלא עם הצנור: רש"י ד"ה ומנין לעשרה וכו' ערה בוי' לקמן כ"א ע"כ:

מוסף תוספות

א. בתוס' ר"יש כתב, פי' ר"ח (המגיה ציין שאלטנו דוקא דהכ"כניס) ששלם שהיו דוחקין מן העיר ויש לירא מן המוהקין ושמא גם בשלנו בלילה, ורבינו רגיל להמתין אפי' ביום ודוקא כשהיה עומד להתפלל. (ורבינו ר"י דהקן. ב. בתוס' ר"יש גורס. כסאל לגאי. ג. בתוס' ר"יש גורס, וכ"ש הכא דמרדח טוביה מרובה.)

לעזי רש"י

פרו"ר. חזקוני שפשוט.

מוסף רש"י

כי כסאל לאוגיא. כלומר מתלמים לנקמה (דברים א.) בקרב אלהים ישפוט. תתקום עמכם, שמכסים עמכם דברד המשפט (אבות פ"ג ד"ה). ככל תשתעבד אשך אוכיר את שמי. כלומר שאמן דעת נלכך להוכיר את שמי. אלוה' אשך אלו, דהיינו יתיר, אוכיר את שמי משמע אלנה לאחרים להוכיר את שמי (שם). ובורע עוזו אלו תפילין. מדכמים מינו ומכיו ומודע עוזו, אלוה' בורעו היינו שמשלו ומפילין בשמאל קיימי (דור א.). אלו תפילין שבראש. אלו כן נלל כי שם ה' נקרא עליון (חולין פס. שמונה נסח רוב הסס ש"ין ודל"ט מנחות ז'.) ומי חזקה אלוה'. האמרת. שנתם. כמו יתאלמו כל פועלי אלו, ישמחנו שרכם אלוה' (חגיגה א.) חטיבתא אחת. שנת אחד, שנת מיוחד למר אין כמון לך כמעמד אלוה' (שם).

רבינו חננאל

אילמלי [ני]נהג רשות לעין לראות את המוהקין [אין] כל ביריה (כל.). יכולה לעמוד בפניהם. פיר' (מסלי') [כיסלין] כיסלי. פיר' .. בבב .. דמשחיתין. הניא אבה בנימין [אומר] אין תפילתו של אדם

[נ]שבעת אלא בבית הכנסת שנאמר לשמוע אל הירנה ואל הת[פילת] מקום רנה שם תהא תפילה. [ומקום רנה הוא בבית הכנסת] שנאמר רננו צדיקים, [כולומר] ביות יי [ש]ם תהיה תפילה. ומניין שהקב"ה מצוי בכנסת, פירושו ומניין שכבודו של הקב"ה מצוי כן ובכל... א"ר אבין בר אדא אמ' ר' יצחק מגזין שהקב"ה מגיח תפילין שנאמר נשבע ה' בימינו ובורוע עוזו, ימינו זו תורה שנאמר מימינו אש דת למו, עוז אלו תפילין. פי' שהב"ה מראה מכבודו לנביאי וחסידיו באובנתא דליבא כדמות אדם יושב, דכתיב ואיתוי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים מימינו ומשמאלו, וכתיב וראתא את ה' יושב על כסא רם וגשא ושוליו מלאים את ההיכל, וכמי שיש לו רגלים דכתיב ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר. וכיון שנודע לנו כי מותרא לנביאים בענין הזה, תנבחר לנו כי ראייה האמורה ברגלי הלב, ולא בראיית העין היא, כי לא יתכן להאמר בראיית העין שנראית דמות להב"ה, שנאמר ואל מי תדמינו ואשוח, אלא ראייה בלב היא, כך יתכן לומר שאיפשר לאדם לראות בראיית הלב דמות כבוד בראש ועליו תפילין. והאומר ראותי, ראותי היא כדכתיב ולבי ראה הרבה חכמה ודעת. וכן כוונתו, ולא ראותי העין ממש, שהרי בפירוש אמר הכתוב ודברתי על הנביאים ואנכי חזון הרביתי וכיד הנביאים אדמה, מלמד שמראה לכל נביא דמיון שיוכל לראות, אבל ראייה ממש חס ושלום שיש מי שגולה על דעתו, וכי ר' יצחק חולק על התורה שנאמר כי לא יראני האדם וחי. ובא ר' יצחק ואמר כי נראה הקב"ה למשה. ועוד הלא כתיב ויראו את אלוהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, הנה מראה הכתוב שראו, ומקרא אחר כתיב וישורםם מאד לנפשותיכם כי לא ראיחם כל תמונה ביום דבר ה' אליכם בחורב מותך האש, קשו קראי אהרדי. נפרקי לא קשיא, האי קרא דכתיב ויראו, ראיית הלב, האי דכתיב כי לא ראיחם כל תמונה, ראיית העין. ומצינו לשון הקודש שקורא בענין הזה ראייה, שנאמר וירא יעקב כי יש שבר במצרים, ויעקב לא היה במצרים אלא בארץ כנען. וכנהג רבות. ולמכינו מדע יראי שמים כפחות מזה (היה) די להם להבין ולדע שאין בכל התלמוד דבר מודיע שיש בישראל נהון דמות לכוראנו ישתבח שמו ויתעלה וכו'. אמנם חלוקין לב רשעי ארץ המרים מתפאים בדברים אשר לא כן כדי לגנות עצמם, מי שפרע מאנשי דור המבול יפרע מהם. ומצאנו שהקב"ה ית"ש הראה למשה רבינו בתוך הכבוד שאמר הכתוב וראית את אחורי, כגון מלאך ובראשו תפילין, וראה משה רבינו חקש של תפילין ויש"ן של תפילין, כענין שהראוהו כלי המשכן שנה' ככל אשר אמר מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו. וזה יתכן למראית העין ויתכן לראיית האבל. אבל זה שכתבו וראית את אחורי אינה אלא ראיית הלב, ועל אותה הראייה שנאמרה

מאימתי פרק ראשון ברכות

לוא הקשצת. לשון המתנה היא: **למלוסי**. כשציל מלומי אשר צויתי לגמול חסד: **לנרזוס**. כל השדים העומדים לפניו: **כי כסלא לאוגיא**. כשורת חפירה המקפת האוגיא שעושין תחת הגפנים כמו ששנינו (מ"ק דף ב.) אין עושין אוגיות לגפנים לאסוף שם מים להסקות הגפן.

אמר ר' יוסי ברבי חנינא זוכה לברכות הללו שנאמר ילוא הקשבת למצותי ויהי בנהר שלומך וצדקתך כגלי הים ויהי כחול זרעך וצאצאי מערך וגו': תניא אבא בנימין אומר אלמלי נתנה רשות לעין לראות אין כל בריה יכולה לעמוד מפני המוהקין אמר אבבי אינהו גפישו מינן וקיימי עלן כי כסלא לאוגיא אמר רב הונא כל חד וחד מינן אלפא משמאליה ורבכתא מימיניה^[א] אמר רבא האי דוחקא דהוי בכלה מנייהו הוי הגי ברכי דשלהי מנייהו ^[ב] הגי מאני דרבנן דכלו מחופיא דידהו הגי כרעי דמנקפן מנייהו האי מאן דבעי למידע לחו לייתי קיטמא נהילא ונהדר אפורייה ובצפרא חזי כי כרעי דתרנגולא האי מאן דבעי למחזינהו ליתי שלייתא דשונרתא אוכמתא בת אוכמתא בוכרתא בת בוכרתא ולקליה בנורא ולשחקיה ולימלי עיניה מגיה וחזי להו ולשרייה בגובתא דפרזלא ולחתמי' בגושפנקא דפרזלא דילמא גנבי מגיה ולחתום פומיה כי היכי דלא ליתוק רב ביבי בר אבבי עבד הכי חזא ואתוק בעו רבנן רחמי עליה ואתסי: תניא אבא בנימין אומר *אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנאמר ²לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם תהא תפלה אמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מגין שהקב"ה מצוי בבית הכנסת שנאמר ³אלהים נצב בעדת אל ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם שנאמר אלהים נצב בעדת אל ⁴ומנין לשלשה שיושבין בדין ששכינה עמהם שנאמר ³בקרב אלהים ישפוט ומנין לשנים שיושבים ועוסקין בתורה ששכינה עמהם שנאמר ⁴אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וגו' ⁵מאי ולחושבי שמו אמר רב אשי ⁶חשב אדם לעשות מצוה וגאנם ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר ⁵בכל המקום אשר אוכיר את שמי אבוא אליך וברכתך וכי מאחר דאפילו חד תרי מבעיא תרי מכתבן מלייהו בספר הזכרונות חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות וכי מאחר דאפי' תרי תלתא מבעיא מהו דתימא דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמ"ל דדינא נמי היינו תורה וכי מאחר דאפי' תלתא עשרה מבעיא עשרה קדמה שכינה ואתיא תלתא עד דיתבי: א"ר אבין בר רב אדא א"ר יצחק מגין שהקב"ה מגיח תפילין שנאמר ⁶נשבע ה' בימינו ובורוע עוזו בימינו זו תורה שנאמר ⁷מימינו אש דת למו ובורוע עוזו אלו תפילין שנאמר ⁸ה' עוז לעמו יתן ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתי' ⁹וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו מך⁷ ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש א"ל רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין הגי תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו א"ל ¹⁰ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קוב"ה בשבחייהו דישראל אין דכתיב ¹¹את ה' האמרת היום

ו.

המתפלל ולא המתין את חבירו מורפין לו וכו'. פירש רבינו חס" דזה היה להם צמתי נכסיות שלהם שהיו כשדה ולכן ציליה יש להמתין. והר"י היה מאחר תפלתו ומאריך עד שילאו כולם ואם צמוך קך היה שום אדם צא צמית הכנסת היה מעיין כספר עד שגמרו תפלתם. ונאה להחמיר אף לנו: **כי כסלא לאוגיא**.

סעין תלמים המקיפין את הערוגה כדלמרינן בריש נדרים (דף ו:) הדין אוגיא להוי פאה: **חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות**. כלומר עם אחרים אצל כספר נצדו נכתבין כדלמרינן וכל מעשיך כספר נכתבין (אבות פרק ג) כ"ש: מדה טובה: **אלו תפילין שבראש**. ¹¹ לפי שיש צהן ריז שס של שדי שהש"ן כמזהב

בקמט שצמחים והל"י"ת צלועות. ומימא משצת פרק צמה מרליקין (דף כח ג) דקאמר מן המותר צפיק ולא מפיק רצועות ממורת ה' צפיק. ועוד דצפ' צמרא דמגילה (דף כו ב) קרי לרצועות משמישי קדושה בעלמא. אלא י"ל אלו מפילין שגראש לפי שכן בגגהו של ראש וגרלין דשיין צהו ואלו אצל תפילין של יד מוכסין דכתיב (שמות יג) לך לזאת על ירך ולא לאחרים (לזוה"ט): **מי בעמך ישראל**. זה שיקד הפייטן (ציוס א') דפסח) טוטפת כלילו גדלי: **אחוריה** בית הכנסת. פי' רש"י כל פתחי צמי כנסיות היו למזרח ואחוריהם למערב וזה המתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לצהכ"ג נראה ככושר צמי שהצבור מתפללין לפניו. ולא נהירא דלדצרנה צמהדר אפייה לצית הכנסת מיחזי כשמי רשויות שהקהל מתפללין למערב והוא מתפלל כנגדם למזרח. ע"כ נראה אחורי צהכ"ג מי שהוא אחורי העס צמורח והעס משתחויס למערב ולכזי קאמר ולא מהדר אפייה כו'. ודוקא הס שהיה מנהגם להתפלל למערב. אצל אנו מתפללים למזרח שאנו צמערבו של א"י וכתיב והתפללו אליך דרך ארצם (מ"א ח) ונראה כמו שפי' להם לצד מערב יתפרש לנו לצד מזרח:

שאלמלי

וכי מאחר דאפילו חד תרי מבעיא תרי מכתבן מלייהו בספר הזכרונות חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות וכי דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמ"ל דדינא נמי היינו תורה וכי מאחר דאפי' תלתא עשרה מבעיא עשרה קדמה שכינה ואתיא תלתא עד דיתבי: א"ר אבין בר רב אדא א"ר יצחק מגין שהקב"ה מגיח תפילין שנאמר ⁶נשבע ה' בימינו ובורוע עוזו בימינו זו תורה שנאמר ⁷מימינו אש דת למו ובורוע עוזו אלו תפילין שנאמר ⁸ה' עוז לעמו יתן ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתי' ⁹וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו מך⁷ ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש א"ל רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין הגי תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו א"ל ¹⁰ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קוב"ה בשבחייהו דישראל אין דכתיב ¹¹את ה' האמרת היום

וכי מאחר דאפילו חד תרי מבעיא תרי מכתבן מלייהו בספר הזכרונות חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות וכי דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמ"ל דדינא נמי היינו תורה וכי מאחר דאפי' תלתא עשרה מבעיא עשרה קדמה שכינה ואתיא תלתא עד דיתבי: א"ר אבין בר רב אדא א"ר יצחק מגין שהקב"ה מגיח תפילין שנאמר ⁶נשבע ה' בימינו ובורוע עוזו בימינו זו תורה שנאמר ⁷מימינו אש דת למו ובורוע עוזו אלו תפילין שנאמר ⁸ה' עוז לעמו יתן ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתי' ⁹וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו מך⁷ ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש א"ל רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין הגי תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו א"ל ¹⁰ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קוב"ה בשבחייהו דישראל אין דכתיב ¹¹את ה' האמרת היום

וכי מאחר דאפילו חד תרי מבעיא תרי מכתבן מלייהו בספר הזכרונות חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות וכי דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמ"ל דדינא נמי היינו תורה וכי מאחר דאפי' תלתא עשרה מבעיא עשרה קדמה שכינה ואתיא תלתא עד דיתבי: א"ר אבין בר רב אדא א"ר יצחק מגין שהקב"ה מגיח תפילין שנאמר ⁶נשבע ה' בימינו ובורוע עוזו בימינו זו תורה שנאמר ⁷מימינו אש דת למו ובורוע עוזו אלו תפילין שנאמר ⁸ה' עוז לעמו יתן ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתי' ⁹וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו מך⁷ ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש א"ל רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין הגי תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו א"ל ¹⁰ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קוב"ה בשבחייהו דישראל אין דכתיב ¹¹את ה' האמרת היום

וכי מאחר דאפילו חד תרי מבעיא תרי מכתבן מלייהו בספר הזכרונות חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות וכי דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמ"ל דדינא נמי היינו תורה וכי מאחר דאפי' תלתא עשרה מבעיא עשרה קדמה שכינה ואתיא תלתא עד דיתבי: א"ר אבין בר רב אדא א"ר יצחק מגין שהקב"ה מגיח תפילין שנאמר ⁶נשבע ה' בימינו ובורוע עוזו בימינו זו תורה שנאמר ⁷מימינו אש דת למו ובורוע עוזו אלו תפילין שנאמר ⁸ה' עוז לעמו יתן ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתי' ⁹וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו מך⁷ ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש א"ל רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין הגי תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו א"ל ¹⁰ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קוב"ה בשבחייהו דישראל אין דכתיב ¹¹את ה' האמרת היום

עין משפט ונר מצוה

כא א מיי פ"ח מהלכות תפלה הלכה א (סמג עשין יט) טור ושו"ע א"ח סימן ט סעיף ט:

תורה אור השלם

1. לוא הקשבת למצותי ויהי בנהר שלומך וצדקתך כגלי הים: ויהי כחול זרעך וצאצאי מעריך במעוהתי לא יקרת ולא ישמד שמו מלפני: ישעיה מו ח יט-2. ופיתך אל תפלת עבדך ואל תחנהו יי אלקי לשמע אל הנהג ואל התפלה אשר עבדך תתפלל לפניך היום: מלכים א ח כח3. מומור לאקף אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ושפט:

תהלים כב א4. אז נבדירו יריא' יי אש את רעורו ויקשב יי וישמע ויתבט ספר ודורו לפניו ליראי יי ולחשבי שמו: מלאכי ג טו5. מובח אדמוה תעשה לי ויתבט עליי את עלמתיך ואת שלמךך את צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אוכיר את שמי אבוא אליך וברכתך:

שמות כ ב6. נשבע יי בימינו ובורוע עזו אם אתן את דגנך עוד בני נכר תירושך אשר יגעת בו: ישעיהו כב ח7. ויאמר יי מסיני ב' ארדך משעיר למו תופיע מחר פארן ואתה מרבבת קדש במימנו וברכתיך:

דברים לג ב8. יי עז לעמו יתן יי ויברך את עמו בשלום:

תהלים כט א9. ויאל קא בעמי וברועו שם יי נקרא עליו ויראו מך: דברים כז י10. ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ אשר ה'ך והאלהים לפדות לו עם לשום לך שם גדלות ונראות לגרש מפני עמך אשר פדית ממצרים גוים: דברי הימים א כא

11. את יי האמרת היום להיות לך לאלהים וללכת בדרכיו ולשמר חקיו ומצותיו ומשפטי וישמע בקול: ויי האמריךך היום להיות לו לעם סגולה כאשר דבר לך ולשמר כל מצותיו: דברים כז יז-12. שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

דברים ו ד13. כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אלוין כיון אלהינו בכל קראנו אליו: ומי גוי גדול אשר לו יתקים ומשפטים וברוע עוזו התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום: דברים ד ו-ח14. אשרך ישראל מי כמון עם נושע יין מן ערוך ואשר חרב אמותך וילקחו איביך לך ואתה על נפשתימו תדור:

דברים לג כט15. אז תגשך אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באתח ובמפתחים ובמלחמה ובקד יוקח ובורוע נטויה ובמזראים גדלים בכל אשר עשה לכם יי אלהים במצרים לעצוק: דברים יז לד16. ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת ולחיותך עם קדש ליי אלקיך כאשר דבר: דברים כו יט

מצוי שהקב"ה מצוי בכנסת, פירושו ומניין שכבודו של הקב"ה מצוי כן ובכל... א"ר אבין בר אדא אמ' ר' יצחק מגזין שהקב"ה מגיח תפילין שנאמר נשבע ה' בימינו ובורוע עוזו, ימינו זו תורה שנאמר מימינו אש דת למו, עוז אלו תפילין. פי' שהב"ה מראה מכבודו לנביאי וחסידיו באובנתא דליבא כדמות אדם יושב, דכתיב ואיתוי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים מימינו ומשמאלו, וכתיב וראתא את ה' יושב על כסא רם וגשא ושוליו מלאים את ההיכל, וכמי שיש לו רגלים דכתיב ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר. וכיון שנודע לנו כי מותרא לנביאים בענין הזה, תנבחר לנו כי ראייה האמורה ברגלי הלב, ולא בראיית העין היא, כי לא יתכן להאמר בראיית העין שנראית דמות להב"ה, שנאמר ואל מי תדמינו ואשוח, אלא ראייה בלב היא, כך יתכן לומר שאיפשר לאדם לראות בראיית הלב דמות כבוד בראש ועליו תפילין. והאומר ראותי, ראותי היא כדכתיב ולבי ראה הרבה חכמה ודעת. וכן כוונתו, ולא ראותי העין ממש, שהרי בפירוש אמר הכתוב ודברתי על הנביאים ואנכי חזון הרביתי וכיד הנביאים אדמה, מלמד שמראה לכל נביא דמיון שיוכל לראות, אבל ראייה ממש חס ושלום שיש מי שגולה על דעתו, וכי ר' יצחק חולק על התורה שנאמר כי לא יראני האדם וחי. ובא ר' יצחק ואמר כי נראה הקב"ה למשה. ועוד הלא כתיב ויראו את אלוהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, הנה מראה הכתוב שראו, ומקרא אחר כתיב וישורםם מאד לנפשותיכם כי לא ראיחם כל תמונה ביום דבר ה' אליכם בחורב מותך האש, קשו קראי אהרדי. נפרקי לא קשיא, האי קרא דכתיב ויראו, ראיית הלב, האי דכתיב כי לא ראיחם כל תמונה, ראיית העין. ומצינו לשון הקודש שקורא בענין הזה ראייה, שנאמר וירא יעקב כי יש שבר במצרים, ויעקב לא היה במצרים אלא בארץ כנען. וכנהג רבות. ולמכינו מדע יראי שמים כפחות מזה (היה) די להם להבין ולדע שאין בכל התלמוד דבר מודיע שיש בישראל נהון דמות לכוראנו ישתבח שמו ויתעלה וכו'. אמנם חלוקין לב רשעי ארץ המרים מתפאים בדברים אשר לא כן כדי לגנות עצמם, מי שפרע מאנשי דור המבול יפרע מהם. ומצאנו שהקב"ה ית"ש הראה למשה רבינו בתוך הכבוד שאמר הכתוב וראית את אחורי, כגון מלאך ובראשו תפילין, וראה משה רבינו חקש של תפילין ויש"ן של תפילין, כענין שהראוהו כלי המשכן שנה' ככל אשר אמר מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו. וזה יתכן למראית העין ויתכן לראיית האבל. אבל זה שכתבו וראית את אחורי אינה אלא ראיית הלב, ועל אותה הראייה שנאמרה

